

ШЫН

Тыва Республиканын Дээди Хуралынын (Парламентизинин) Доктаалы

«Тыва Республиканын күрүне шаңналарын дугайында» Хойлууну 4-кү чүүлү-биле дүштүр Тыва Республиканын Дээди Хуралынын доктаадыры болза:
1. Тыва Республиканын орденнин бажыгезин болгаш хевирин бадылаар (кошкан).
2. 1993 чылдын декабрь 24-те Тыва Республиканын Дээди Советинин хүлээп алганы Тыва Республиканын орденнин бажыгезин күш чок деп санаар.
Тыва Республиканын Дээди Хуралынын Даргазы К. БИЧЕЛДЕЙ.
Кызыл хоорай.
1994 чылдын апрель 24.
№ 75.

Тыва Республиканын Дээди Хуралынын 1994 чылдын апрель 28-те № 75 доктаалы-биле бадылаан Тыва Республиканын Орденнин бажыгезин

Тыва Республиканын орден алынып каан сөө адыр достегер сыйдыс хевирлиг. Төвүрөөн тарап үчөө адыр-пичак херелдер хевирлиг кылды. сыйдыстын кыдым кыдырлап бадылаан каан база хевир-биле катый чыгарлап чидиг будуннар-биле кызылгарлаан хемчээдиг кыдырлар-биле аралашкан.

Орденнин топ кезээде Тыва Республиканын күрүне сүздесинин хевирин көргүскөн чайыраан монгун минчиг-биле ак-көк он бетинде хажылаттырган, аъттыг кижиге биле үнүп олурар хүнүн ачдынап каан дүрүслери чыраан.
Сыйдыстын улар-дедир чыдар дески кыдырлары-биле орденнин хемчээли 45 мм, а херелдеринин — 42 мм, төгериктин хемчээли — 30 мм.
Орденнин артыг талазында «Орден Республики Тыва» деп бижиктиг.
Орденнин узуну 60 мм, төвү 50 мм чедир конустуг, ак-көк база сарыг өңүгү, ак-ак диллиндерлиг, чайыналып турар тору жожа-биле шып каан беш-булуң кезинде-биле үттүг кулакчыгыштын база дээрбектин дузаы-биле кошкан.
Кезиндин артыг талазында орденни хепке бажылаар кызыр-өңүгү.
Орденнин кожаазы — ак-көк, ак болгаш сарыг өңүгү чайыналып турар торгу.

Тыва Республиканын «Шылгараңгай күш-ажыл дээш» деп медалынын бижиктезин бадылаар дугайында

Тыва Республиканын Дээди Хуралынын (Парламентизинин) Доктаалы

«Тыва Республиканын күрүне шаңналарын дугайында» Хойлууну 4-кү чүүлү-биле дүштүр Тыва Республиканын Дээди Хуралынын доктаадыры болза:
1. Тыва Республиканын «Шылгараңгай күш-ажыл дээш» деп медалынын бижиктезин болгаш хевирин бадылаар (кошкан).
2. 1993 чылдын декабрь 24-те Тыва Республиканын Дээди Советинин хүлээп алганы «Шылгараңгай күш-ажыл дээш» деп медалынын бижиктезин күш чок деп санаар.
Тыва Республиканын Дээди Хуралынын Даргазы К. БИЧЕЛДЕЙ.
Кызыл хоорай.
1994 чылдын апрель 28.
№ 76.

Тыва Республиканын Дээди Хуралынын 1994 чылдын апрель 28-те № 76 доктаалы-биле бадылаан Тыва Республиканын «Шылгараңгай күш-ажыл дээш» деп медалынын бижиктезин

Тыва Республиканын «Шылгараңгай күш-ажыл дээш» деп медалынын бижиктезин бадылаар дугайында

Тыва Республиканын «Шылгараңгай күш-ажыл дээш» деп медалынын бижиктезин бадылаар дугайында

Тыва Республиканын «Шылгараңгай күш-ажыл дээш» деп медалынын бижиктезин бадылаар дугайында

Тыва Республиканын «Шылгараңгай күш-ажыл дээш» деп медалынын бижиктезин бадылаар дугайында

Чээли дуза болур

Бай-Тайга кожунуң ажил-агыйларында часык хову ажилдары хүн бүрү шуудап чоруп олурар. Бо хүнүрде ажил-агыйлар шунту часык тарылгаже киришкен, ону кыска хуусаада, шынарлыг чорудар дээш органнастар-техниктиг ажилдары чорудуп турар.
Кожунуң ажил-агыйлары бо чылдын 1817 га черге тараан культуразын чажып тараан, Часык тарылгага хереллеп, механизаторлардың аш-чеминге, акашпалыгына бээри-биле ажил-агый бүрүзүне күрүдөөн чээли ачканы берген. Чыжээрге, «Кызыл-Даг» совхоз 8 миллион, «Тээли» колхозтиг ажил-агый 7 млн. рубльди чээлиге алган. Часык тарылганы чорударында ол эрэн эки дуза болуп турар.
Май 4-түн медээзи-биле алдыга, кожунуң ажил-агыйларында 53 трактор, 14 селжа, 30 андазын часык тарылгаже кирген, оларнын кужу-биле 283 га черни чаргаш, 182 га шөлде тараа

Часык тарылга чоруп тур

«Мурнакчы» совхозтун де-вискээринге хар чаа өрөөн. Ажил-агый бо чылдын 470 га шөлде тараа культура-лары, 220 га чангыс чылдыг сизини тарып. Базырны хо-вузунда черни сугтарып, 180 га черни чарып, чашты-рылганы чоруда берген.
«Бай-Тал» биче будур-лыг каттажымшыкында часык хову ажилдарында 14 трактор, тараа чаштырар 2 машина ажиллап турар. Доора-Ховуда 86 га черни чарган. Аренакторлар Бай-кол Ооржак, Бадый-Оол Достай олар Дашты-Тейде болгаш Талды-Адырда та-рып, сизин шөлдерин сугта-рып, шалпыч ажилдап ту-рарлар.
Бай-тайгажылар агаар-бойдустуг байдалы соок бо-луп тура-лаа, часык тарыл-ганың темпинин кудулап-пай, ону кыска хуусаада доозар соругтаны салып алган ажиллап турарлар.
Хомог-оол МОНГУШ.
«Шыныг» коор.

БЕРГЕЛЕРГЭ АЛЫСПААННАР

Чеди-Хөл кожуунда «Ак-Тал» совхоз бистин республиканын чурумалдыг чериниң бирээзинде турар. Ажил-агыйнын кол зоотехниги Владимир Донгакович Бакаа-биле бистин аравыска болган чугааның кол уктазын номчуктуга чеди-рер соругтаны кылдым.
— «Ак-Тал» бүгү оруланы мал продукциясында ап турар болгай, кыштаглаашкынниң артын турарыңны бажылы догдуулар берип көрүрөңер, Владимир Донгакович?
— Ажил-агыйда бүгү чүзүн малдың кыштаглаашкынны чүгөрү эртин турар деп болур. Бичалза-даа шээр малдан чаш төл камгалап алырыңың талазы-биле арай-ла акап турары-ысты борта черле айтып каайн. Ол орта дагын катап доктаай бээр мен.
Амгы үеде совхозта мы-йыстыг бода мал — 388 баш. Төрүүр инек 106 баш, амдызында 67 инекти саап турар бис. Бир хүн-де 370 литр сүттү саап ап турар. Дөртөн ийи литрин бээрзага береш, аркан сүт-тү кожуунуң албан черле-ринге, организаацияларга, аш-чөм черлеринге, чаш үзүмдериниң кужузынча са-ууларын чаштырар бис.
— Мыйыстыг бода мал, оңу кам-гылап алыр талазы-биле ажил эки чоруп турар. Ажил-агыйда бүгү инекке онааштыр чүс беш бы-заны алырып болуп турар.
Шээр мал талазы-биле байдал элзэн чарып, дүвү-релчиг. Чүге десе амгы үе-де төрүүр чүс хойга онааш-тыр хураган камгалап ал-ганымыз 49 ху бооп турар. Ам-даа шаптаразыңнар бар.
— Совхозта нинтизи-биле хой, өшкү — 10713 баш. Би-чалзага төрүүр хой 3500 баш, бөгүнде камгалап ал-дынган чаш хураган 1800 баш бооп турар. Кандыг байдалдын сан-көргүзүлгөр көргүзүп чыдар-дыр.
Каш чыл бурингаар Улуг-Хемин «Эйлиг-Хем» сов-хозтан бир колдан дүккүр ук-саанын хайнак өшкүлерин өккөп алган турган.
Михаил ЧИМИТ-ДОРЖУ.

Чаштырып кирипкен

Улуг-Хем кожунуң ажил-агыйларының хову-шөлдеринде часык хову ажилдары бо хүнүрде ки-дин тулук. Ажил-агыйлар та-раа культураларын 10 муң гектар черге тарып сорул-галып. Оң 8467 гектарын үрээни чажарына белен кыл-дыр белекчиз. 4167 гектар черни бо хүнүрде улар ар-дарган. Оон-биле кады эрте чажар тараа культураларын 2800 гектарга чашкан.
Чугула бо ажилды ко-жуунуң ажил-агыйлары шуудап берген. Чыжээ, «УТКА 25 чылы» совхозтун механизаторлары сөөлү хо-чуктарда хову ажилдарын шапканында берген. 990 хи-ре гектар черни механизатор-лар чаштырып чорударында белекчиз. 2300 гектар черге арбайын арктен хоңуктарда чаштырган. Ажил-агыйда харысалгалыг бо ажилды хоочун механизатор Николай Данзы-Белекович Чаш бил-дили, үдүртүп чөРӨВЕ.
Кожун-оол ЧӨРӨВЕ.

СОРУГА СААДЫНГАН

Чеди-Хөл кожуунда «Хөлчүк» совхоз үндөзлөт-тинип тургустунаш, чыл безин четсөөн. Ол ажил-агыйнын кол агроном Федор Ажыевич Кочук-Ка-рага ужуражы берген, часык хову ажилдарынын дугайын чугаалажы берди-вис.
Совхозта нинти тарылга шөлү — 1500 га чер, тараа культураларын муң га чер-ге тарып. Бо чылдын ар-бай, сула, силос, сенаж тарааш, оң багай эвес дү-жүдүн алыр соругта салды-ган. Күсүк дүжүтке хамаа-рыштыр баш удур кылды-ган санаашкындан ап көр-гө, бо чылдын тараа культу-раларынын дүжүдүн бир га-дан он центнерин ап болур деп планнап турар. Вар үрээнинерни чаштырар не-гелдизинге чедир аштап артылган. Бичалзажок ам-даа немей чүс тонна арбай үрээни негеттинип турар. Оңу Кызыллага тараа сай-гарар базазындан салдып ап турар.
Ажил-агыйда 120 га суг-гатыг сизген шөлү бар. Би-нда үш кижиге бөгүде бир тракторлук сугатты чору-дуп турар. Амдызында 15 га чер сугаттыңнар бооп турар. Сугатты коңчуг хы-намчалыг чорудуп алыры-нын ужу-дузанын механи-заторлар эки биле турарлар, мынганаш ол талазы-биле ак сеткилдиг ажиллап турарлар.
Совхозта бар бүгү маши-на-техника часык хову ажилдарынын үезинде ту-руушкун чок ажилдарын че-дин алыры чугула айтырар. Хову ажилдарында хаара туттуңган техника ажилчың байдалга туруп, туруушкун чок ажилдаар ужурулду. Со-рулга-даа, негелде-лаа ың-дыг. «Т-150» маркалыг ийи трактор септен доозарың-ның, а «МТЗ-82» мар-калыг трактор ылды нинтизи-биле — беш, оңу бирээзи септелген. Оңу дары дооза-рының хемчелгери алдынып турар. Тракторга коңжар тех-никалар — илири, культу-раарлар, андазын, тараа чаштырар агрегаттар ажил-галга белен. Бичалзажок чугаазында алгаш көр-гө, часык тарылганы чогур үе-зинде шынарлыг чорудуп болурунун аргазы бар. Оңу аңаа чорааш эскерип көр-дүсү-даа. Совхоз тургусту-тунгаш, мынды-ла үр бол-бан чүе болганда, бо чылдын күсүк дүжүдү кайы хире болуру деп айтырар солун болуру чугаажок, моон сон-гаары арга-шинээн санап көрүп, билип алырыңа-даа аяктыг болгай. Бичангаш «Хөлчүк» тараажыларын-га өкин-лек күзеп каала.
Чамдык эске ажил-агый-лар-биле бир дөмей, совхоз-тун ажил-ишчилери, меха-низаторлары январь айлан бээр шалы акашын албаан чок турар. Бичыг бай-далга амдырап-чурттаары нарын болбайн канчаар. Көзөс черле болгаш-ла ха-рын чон мал-маганын тудуп, азырап, оң продукциязы-биле амдырап-чурттап олур-бар боор чүе-дир ийин. Бичалзажок «Хөлчүк» сов-хозтун ажил-ишчилери ажил-ишчи суларатайы, бы-жыг туруштуң көргүзүп ажиллап турар болду. Ве-гүнде оң механизаторлары-нын мурунуда кол соругла-часык хову ажилдарын орга-низаастыг эрттирери.
Михаил ОНДАР.

Сүт-бараан фермаларында

БЕРГЕЛЕР ТУРЗАЖОК, СЕТКИЛИ СЕРГЕК

Бай-Тайгада «Тээли» колхозтиг ажил-агыйнын Ээр-Хавак сүт-бараан фермазы кожуунда хой сүт будуру турар чангыс ферма ол. Бо хүнүрде ында 400 ажыг баш инек, молдурга бар, оон иштинде төрүүр инек — 168. Час дүжүп кээрге молдургалары болгаш төрүөс инектерин аңгылап, дөрт кезек черде кадарып турар.
— 1993 чылдың кыжында одалга системазы доңуп, бергендеп кыштан улус бис. Бо чылгы кышты эки өрттир-дивис, одалга системазы-лаа доңмаан, үрелдөөн, нинти ферманын байдалы база эки болду, январь-бүрү чылдагаан-нардан 20 хире бызаа, мол-дурга өлгөн. Бо хүнүрде фермада 10 санаачы 132 инекти саап турар. Кышкы үеде дендээрге, сүтүннү нинти чылдызы ам өзүп турар. Кыжын хүнде 500 кг чедир сүт саап ап турган болузусу-са, ам 720 кг чедир сүт саап тур бис деп, фермада үе-чүк Дмитрий Базырович Чамый мээни аңаа салган айтырымыга харыялап кагды.
Бо хүнүрде фермада мал чөминден чүге силос арктан, ол май аяны орту чедер, сизген сак эгезинде, а чарба чаа төнгөн. Фермада 96 инек төрөөн болгаш сүт өзүп турар. Хүнде сагган сүдүн кожуун төвүнде кижиге эмне-гезинге, оң арктанын бызаа-га, ийи хоңдур чыгыш, Кы-зыл-Макалькыта сүт заводун-га дужаап турар. Бызаага хүн бүрдө далган холумак-тыг кылмал сүтү хайныды-рып берип турар. Дуржул-галы хоочун бызаа ажаакчызы Хемчик Иргит чаш бызаа-ларын эки ажаак, ашкарып-чөмөрлөп турарында бызаа-ларын байдалы черле эки.
Фермада санаачылардан хоочун, арга-дуржулгалы санаачы Любовь Норуб өскө-лери мурунап, хой сүттү бо-лунга бажыгалаан инекте-ринден саап ап турар. Оң соонда санаачылар Оңкан-оол Калдар, Сайлык Донгак, Та-исья Хертек олар чоруп

Малчын коданнарда

БАШКЫ МАЛЧЫННАП ЭГЕЛЭЭН

Кан-оол Серенчапович Хертекти алыс чурту Бай-Тайга-ның магаалы каас-чараш черлериниң бирээзи — Кара-Хөл.
Оң ада-өгбелери шаг-шаандан тура-ла анаа хой малды өстүрүп чораш. Би-чангаш-ла ыңдыг боор, башкылап-ла чораш болза, малка эптиң кончуг, кызыл-маккай кижиге деп мал ажил-ишчилерин мактаар болду.
Ол Монгун-Тайганың Му-руг-Аксынта школага күш-ажыл башкылап чораш. Эрткен күзүң кады арый баксырап, ийиги бөлүк-турү инвалит болган. Би-чангаш ол ам кадарчылап эгелээни ол.
— Канчал бо «Революци-янын чалбыжы» совхозту шийип алганыңар ол? — деп айтырдым.
Ол мынчаар харыялады:
Күш-ажыл кижини каас-таар джигер болгай. Шына-ла, ыңдыг. «Искра» коллек-тивтиг будурулгенин сарлык кадарчызы Эрес-оол Эртневич Монгуштуң ажил-ижи, амдыралы-биле таанышкан, ону үстүнде чугаанын бадтыкчы кыл-ды көрдүм. Амдыгалды эгелээш, назы-дары улаткыже чедир, нинти малын кадарып келеш, онааншан ажил-ижинге ак сеткилдиг, бер-дингенин, тура-соруктуң, чүткүлдүүн көргүскөн. Тө-рүүр 100 баш сарлыктан чыл бүрүде 80-ден куду бызаа ап көрбөз. Ажил-агыйда ол эки көргүзүп болуп турар.

ЭП-ЧӨП-БИЛЕ ЧААЖЫКТЫРАР

Шак ыңдыг эки көргүзү-рү малчын шудурга күш-ажылынын ачмазында челип ап келген. Чамык кижилер үери белең дээринге малчын дүрү болду. Ол шак. Кандыг олардын ажалы берге, онза-тай хевирлерин, аргалары деп, Сарлыкты сизген-биле чөмөргү азыраваз, ону хүн бүрү хайгаргап кадарар, оларын доктаамал солуур.
Сарлык кадыр-берт чер-лерин кадар өздүн оттап кыштаар, анаа чөмөс сизген-ширбил белекчесе, өдөк-кажаа-даа херек чок, соок-лаа анаа дымнас, харлыг соок кыжын хар кырынга чыгыкылар, азырал-даа бил-бес, амыр амынгаран. Төрүй берген үезинде мээс чарык-ларга дозуп кадарбас болза, хоржок, төрүүрде харлыг арга чарыктыже чоруй бар ийилке, азы хар кырынга төртүрөт. Оң бызаанын соокка алмасын дөш кадар-чы кижиге мээс чарыктарга карандылап берген черлерге чедирер. Бызаалапкан сар-лык олгун хотталап, кадар-чыже халдаашкынарын бе-зини кылды, төрүпкөнде, анаа инекке дөмөйлөшпөс, оозу-ла харын кончуг. Ча-ныкка кадарчызын безин чагдатпастан, дошкучурай бээр, үзөр, төвөр ажалыг.
Эп-чөп-биле чаажыктырар. Чаажыктырар алган соонда, саап-даа, мууну-даа болур. Сүдү хоюг, үсүр, саржаг, чокчек кылдырыңа тааржыр.
Чылдын кайында үезин-де сарлыктын оларын шың таарыштылары-биле каш пуду-ула олар-белчириңи солуур. Сарлык турар үеде, оң толун онча-менди кам-галап алып дөш ажилга харысалгалы белидер.
Дуржулгалыг малчын Эрес-оол Монгуш аш кадар-чызын Ортун-оол Долаң-биле эрткен ажил-агый чы-лында төрүүр 100 баштан-ла 80 бызааны менди доруктур-ган. Амгы үеде оларын кадарган сарлыктары кыш-гы хур ажыл турар. Бо чыл төрүүр 81 сарлыгында ыңча бызааны ап болур деп малчын санап орар чорду. Ындыг арга-курларыр бар.
Ам бөгүнде «Искра» кол-лективтиг будурулгенин сарлык малы 220 баш чөк-көн. Шарыларын чылдын-на үскеш, эптике кирип туз-тала, өзүгөн, чык бөт-чүелдиг бээр малды улаа олар-белчириңи солуур. Сарлык турар үеде, оң толун онча-менди кам-галап алып дөш ажилга харысалгалы белидер.
Эрес-оол Монгуштуң ко-дангыдан дужаган сар-лыктынын деңизин-даа, деп-гилдизин-даа шымырак болуп келген.
Арагачы ДОНГАК.
Чөөн-Хемчик кожуун.

ЧААГАЙ СЕТКИЛДИҢ ОЧУГАЖЫ

Тоол чогадыр бис бе,
Мен уш өңүт будуктары
башкет алдым...

Мындагы чыгууларын Ак
Довураткы № 3 школанын
эге класстар өренникчилеринден
орус дил, литература
кирилдинин соода азы мурунда
бо-ла даяр болуп...

ижевичинде саяазын өз
иудан. (Чурукка боттарынын
көрүжү-биле чуруур).

Уенин дөрт эргилезинде,
улуучу байырларда уруулар-
биле кизилдерге ажгалар
көргүзүп материалдар
кылып ап болуп...

Уенин дөрт эргилезинде,
улуучу байырларда уруулар-
биле кизилдерге ажгалар
көргүзүп материалдар
кылып ап болуп...

Чылыг Сөстөр
ХУЛУМЗУРУУ
ЧАЙНАЙ БЭЭР

ХУТ ЧОРААШ...
«Кизи төлү каа-даа то-
руур, куш төлү каа-даа
ужар».

БИРАПТАРА

ӨРТЭЭ-ИЙИ ХОЙ

Эрма кожуунун Мерес ор-
тумак школанын коридорун-
га кирип кээрге, ана чыраткы-
лаш дээр. Ханаларда акылдап
каан шешерин шимделетир
сестидер, еске-даа чараштар
биздин документациялар шко-
ла коллективин багыч эвес
ажыдагы дээрине кереметтер
турар. Мерес ортумак школа-
зы Тывада хоочун школаларын
бирээзи. Амгы уеде школада
330 ажы өренникчи чырык
класстарда, кабинеттерде өре-
ненип, кичээлдер турар. Шко-
лада кичээлдер чедирсе-даа
болза, кабинеттер таарыш-
тыр, аяны көрүп турган, көр-
үшүп кылдыр шимен дерээ.

гүзү материалдарын ажылап
турган эрттирип турар. Төрү-
мүндө уюрунган уруа-шевер бол-
жунда, уруугарга аш-чөм
кылырларын, пост-тавыдан чо-
нууларын, аргаларын су-
наарга, өрөйдүп турар.
Башкыларын методикасын
эш-өрү-биле сумележип, өрө-
йдө эргелекчилик ачы дуа-
зы-биле ажыдап чачыга
берген башкы.

Школа коллективин хып дээр
чазын аныктардан тургусу-
туган. Коллективте 70 шаа
кизи ажылдап турар. Олар-
нын ишинде 40 кизи-баш-
кылар, кижизидикчи-
лер. Школа ди-
ректору Александр Да-
ваевич Кур - чаа ажылдап
егелэн анык удуруткуч.
Одугай эвес шиментир, эске-
ричел, организмни кизи чо-
рду. Ажылыга, удуруткуча
чоорту мергежи бээр илден.
Оон оракачызы өрөйдөле-
кижизидилге ажылынын эрге-
лекчизи Мария Союнона
Ойдуу уугу дуржулгазы,
ажылынын утка-шынарын
аажок билдир, сергелек, чуга-
кыр башкы болду. Өрөйдөле-
методикти ажылдарын бекке
денегеде организастап, чогуур
негеделерге дүшүрт чоорду
турары методикалардан, шим-
ментинген документациядан
көскү. Класс-кабинеттерин чо-
гуур өзү-биле шимен дерив
дээр, башкыларын кызып
ажылдарын илден. Чижээлээр-
ге, тыва дил кабинетин, мате-
матика, төөкү кабинеттерин, эге-
матика шимелден дыка он-
за өрөйдүлгү бооп турар. Уш
кабинетин өш ишинде кинээл-
дест турар ышкы кылдыр дер-
дээр.

Мен башкылар ышкылар
көргөш, доранан ийи ду-
гаар класске шилчирткен.
Калы өрөннип турганым
уруугар Унуук, Дүккен
суглар чүве. 1936 чылда,
ачыгы өрөйдөле чыгында-
ла, эге школанын програм-
мазын шиндээлди апкан
болган мени Кыздылгы кат-
тышкан школагышкыла
чидиккен. Бичангышкыла
уенин ишинде калы өре-
ннип турган өрөрдөрүн шо-
луд сактып албайн барга-
ном.

Күзел күштүг

Школачы чылдарында ки-
жизин калы өрөннип чораян
эш-өрү, күзеп чораян кү-
зелдерин черле утундурубас
боор-дур. Садиктен эгелээш,
онугу классты дооскуже че-
дир орус, тыва оодлар,
уруугар чачыгы класска өре-
нип турдувус. Улавас бис-
тиндэ школагыс бс чыл оюн
демделгээр.

Уенин дөрт эргилезинде,
улуучу байырларда уруулар-
биле кизилдерге ажгалар
көргүзүп материалдар
кылып ап болуп...

Уенин дөрт эргилезинде,
улуучу байырларда уруулар-
биле кизилдерге ажгалар
көргүзүп материалдар
кылып ап болуп...

Чылдар болгаш кижилер

ДЕҢГЕ КЫРЫП КЕЛДИМ ИЙИН...

Бо чылдын май 21-де Шагаан-Арыгын
№ 2 ортумак
школазы баштайгы өренникчилерин бирээзи,
хоочун баш-
кызы Алексей Соном огулу
Орус-оолга өскү.

Бо чылдын май 21-де Шагаан-Арыгын
№ 2 ортумак
школазы баштайгы өренникчилерин бирээзи,
хоочун баш-
кызы Алексей Соном огулу
Орус-оолга өскү.

Бо чылдын май 21-де Шагаан-Арыгын
№ 2 ортумак
школазы баштайгы өренникчилерин бирээзи,
хоочун баш-
кызы Алексей Соном огулу
Орус-оолга өскү.

САЙГАРЫКЧЫ, САДЫГЖЫ-ДАА

Кандыг-даа ажыл, мерге-
жилге сеткил-сагыжында ханы
бердини, кызымак ажыла-
даар болза, ол кижини амы-
дырал-чурталгазын каастан
чооруур. Оон мергежили-сагак-
чы, бараанар сайгаркычы.

Кандыг-даа чон дөпке кү-
нүр айтты, дөрге чалаар чоң-
нуг болгай. Хуттуу берге уеде
эртем-сургуул чедип алган,
аал-оранын чаагай ады-биле
буреп чооруур кижилерден
адап көрөй: хоочун журна-
лист Кара-Тоннуг Допулович,
Николай Шириней, Мария Са-
рышкан, төөгү эртемнерини
кандыда Зоя Анайбан, ужу-
дукчулар Николай Дозуур-оол,
Михаил Оруслай, Советтерни
хоочун ажалдакчысы Елизавет-
та Ресубликанын алдарлыг
механизатору Кызыл-оол Со-
луцамоови Маады, Кызыл
Сыдыгы өрденип адилетчи,
25 чыл дургузунда милиция
шугумунга ажылдап келген,
Михаил Маскырочий Чыдыг-
оол, уаус өрөйдөгилерин тер-
гинини Мария Чоночунова Маа-
ды, хошуг хуреш талазы-биле
спорт мастери Вячеслав Маа-
дыевич Кара-Тоннуг олар Тыва
ванын язы-буру булунардында
ажылдап, чурттап чооруур-
Маады сумузуун ачы-төдү-
чураал-биле адап, сактып чо-
руурун хөй чылдарда Советтер
ажылдакчысы Илья Коловач
чуугаалап орду.

Чууруум сукпан эвес мен,
садыгжылар керсе деп сонугу-
да болсамга кирип келди.
Бичангыш бо борбак садыгын
хулуээ алдым. Солунда, бер-
ге-лаа мергежилди...

Чууруум сукпан эвес мен,
садыгжылар керсе деп сонугу-
да болсамга кирип келди.
Бичангыш бо борбак садыгын
хулуээ алдым. Солунда, бер-
ге-лаа мергежилди...

Монгуш ДАМДЫНЧАП.
Республиканын башкылар
билди беддер институтуунун
куш-ажыл төвүнүн эргелек-
чизи.

Монгуш ДАМДЫНЧАП.
Республиканын башкылар
билди беддер институтуунун
куш-ажыл төвүнүн эргелек-
чизи.

Монгуш ДАМДЫНЧАП.
Республиканын башкылар
билди беддер институтуунун
куш-ажыл төвүнүн эргелек-
чизи.

Монгуш ДАМДЫНЧАП.
Республиканын башкылар
билди беддер институтуунун
куш-ажыл төвүнүн эргелек-
чизи.

Монгуш ДАМДЫНЧАП.
Республиканын башкылар
билди беддер институтуунун
куш-ажыл төвүнүн эргелек-
чизи.

Монгуш ДАМДЫНЧАП.
Республиканын башкылар
билди беддер институтуунун
куш-ажыл төвүнүн эргелек-
чизи.

сонуургактарга
ДЕЛЕГЕЙДЕ КАВИ
ХООРАЙ ЭҢНЕ АРЫГЫЛ?
Англиянын чазак денелдиге
тускай комиссия оң чуртуну
хоорайларын арыг-чилиги
байдалын хынал көргөн. Вели-
кобританиянын найсмыллы
Лондон бугу чүгө Европалык
эвес, харын өзү делегейде эи-

«МӨГЕНИНҢ МАЙЫ КАДЫРЫК»

Тинделге. Шаң бо сөс амгы үеде-даа, каш-каш чылдар өрте-даа бээр болза, бистин угаан-бодалыгыста, мээ-медерелинесте ханызы-биле синген болгаш мөңгө артар. Ол кончук аар-берге Тинделгени чедиң алырынга Тываның эрес-дидим оолдар, кыстары боттарының улуг улуг-хуузуң кирген.

ниң парадның солунуң кол редактору В. Ф. Чадамба өс алгаш, дайынның хоочуна-рынга, көрүчүлерге, спортчуларга байр чедирип, Тинделгени бистин чоңууска унур-утказының дугайында элээн делгергеңйе чүве чугаалаң.

бир чай аразанда серемчи-лелин оскунуп, бир холу-биле дайнышкан. Амир Монгуш бо маргылдаага кончук шыырак мөгалериниң бирээзи Маадыр Монгушту октаан. Ынчангаш Э. Чымба, М. Монгуш, Г. Монгуш болгаш Э. Балчий-оол олар «Шынын» шаңналы дээш болган улуг хурешке бештен секки черге чедир ашша шаңналын тусту-ста чаалап алганнар.

Бо хүнерде бистин ынак ачавыс Александр Чыргала-овны МОНГУШТУҢ база ачавыстың ийис эки СОСКАЛ Чыргала-овнаның төрттүнгөн хүнү. Ачавыс — башкы, ол хей чылдарда школада директорлап, улустун ачы-тедун өөредип, кижизидип чоруур.

«АРИЗОНА» ВИДЕОТЕХНИКАНЫ САДЫП ТУРАР «Аризона» магазинде дараазында барааннар кирген: Телевизор «Айва» (54 см, калбак экраны) — 790 муң руб;

«АРИЗОНА» ВИДЕОТЕХНИКАНЫ САДЫП ТУРАР «Аризона» магазинде дараазында барааннар кирген: Телевизор «Айва» (54 см, калбак экраны) — 790 муң руб;

СИБИРЬ АГРОСАДЫГ тарымал тоорук үзүн болгаш кухня паритураларып садып аларын сүмөлөп тур.

Тыва Республиканың Чазза, Россияның Журналистер эвилелиниң кеңигүнү, Тыва Республиканың алдарлыг артизи, чогаалчы

Тыва Республиканың Журналистер эвилели болгаш «Шын» солунуң коллективни Тыва Республиканың алдарлыг артизи

Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызы болгаш Чеди-Хөл кожуун эмгелениң коллективни эмчи

Чеди-Хөл кожуун чагыргазы кожуунуң лор эмчизи

Төрелдери болгаш чоок кижилери эргим ынак угбавыс

Өвүр кожуун чагыргазы, кожуунуң хоочуннар нинти-

Тыва Республиканың Куртелерадио комитетиниң коллективни студияның директору Р. С. Кууларниң, редактору Р. А. Тамба-Сүрүнуң акказы, хоочун журналисти С. Т. С. Кууларның думмазы

Тыва Республиканың Иштики херектер яамызының удуртулганы Истеле эргеленини салыр начальниги Ю. С. Кууларга оок нады төрөөн юсти-мазы.

Тыва Республиканың Парладалыг агаары, мезазериниң куступ чоруур кам-саалар талык-биле Тыва Республикада хайгаарал че-инге боткеттинген.

Тыва Республиканың Парладалыг агаары, мезазериниң куступ чоруур кам-саалар талык-биле Тыва Республикада хайгаарал че-инге боткеттинген.

ШЕГЛЭЭР ҮЕ КЕЛГЕН

Бракны Кара-Хелдун — Дансы-Аксы сурунун чоңу-нун амыдыралында шактык-тыг, халалыг болуп турар чү-ве — арга садал «адрестер-нин» бо кылды-кызыгаар ырак суурда безин көүдөп турары.

ДААРАНЫП - ДАА...

Чоңуң улусу чогаалды-газы дээрге чүге ыры, кожамык, тоол, көөмө-сы-гыт эвес, а ус-шесерлерини даараан, чазан, дарган-наан, чураң чулдери болур.

ЧАРЛАЛДАР

Кызыл хоорайда складтан дараазында чуулдери садып аларын почта харылазының федералдыг эргеледи сү-мелеп турар:

КОДУР ААРЫНЫНЫ КӨГҮН ҮЗЕР

Сөөлү үеде кожуун де-вискээрине кижиниң бол-гаш малдын кодуур аары тыптып турар. Оон-биле кады кожавыста турар ай-мак, сумулардан моол өн-үктер хүнүң чыгыс аргы-жар апарган.

кагыргазының даргазы Даш-оол Баазанович Куулар бо-дунуң кичээгейинге алы-рын чурттагыч чон негеп турар.

КИНО

МАЙ 11-ДЕ «НАЙРАЛ» «Өлүркү-чү үлденишкениң хөлезиле-тингенер» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10 шактарда; ВИДЕОЗАЛ: «Кан

ЧАРЛАЛДАР

Кызыл хоорайда складтан дараазында чуулдери садып аларын почта харылазының федералдыг эргеледи сү-мелеп турар: